

**Pr. lect. dr. Dorin Gabriel Pandelescu,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

OBIECTIVELE POLITICE ALE LUI CONSTANTIN VODĂ BRÂNCOVEANU, ÎN LUMINA CRONICILOR VREMII

***Abstract:** In internally politics Constantin Brancoveanu had its objectives to ensure a relative autonomy from the Ottoman's Gate, so given that the Turkish officials were corrupted, they had more and more large financial claims. This issue generated a huge financial pressure on the population of Wallachia.*

In externally plane, Brancoveanu get involved in politics of Moldova to ensure a possible alliance with the antiotoman character, always secretly treated. Face to Transylvania, Brancoveanu choose a different solution: he keeps a duplicitary policy against the Habsburg empire, Ottoman Empire, as well as towards the Tsar Empire, trying to neutralize their territorial claims. The victim of a tragic history, Prince Constantin pays with his life this policy carried on the blade of the knife.

***Keywords:** Brancoveanu, internally politic, externally politic, financial claims, antiotoman alliance, secretly treated.*

Perioada domniei lui Constantin Brâncoveanu constituie o perioadă fastă în istoria Țării Românești, bucurându-se de existența, în principal, a trei cronici. Astfel există o cronică a lui Radu Greceanu ce ține evidența la zi a evenimentelor, intitulată: „Începătura istoriei vieții luminatului și prea creștinului domnul Țării Românești Io Costandin Brâncoveanu Basarab Voievod dă când Dumnezeu cu domnia l-au încoronat pentru vremile și întâmplările ce în pământul acesta în zilele mării Sale s-au întâmplat”, în timp ce Radu Popescu scrie o lucrare subiectivă față de domnitor și intitulată „Istoriile domnilor Țării Românești.” Radu Popescu are despre Brâncoveanu doar cuvinte aspre și, în final, cu totul nedrepte, de aceea informațiile din cronică sa tre-

buie luate cu multă precauție. Trebuie amintită și o cronică anonimă supranumită „Anonimul brâncovenesc”, dar care are titlul complet: „Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 până în martie 1717”. Dincolo de aceste documente istorice fundamentale, contemporane lui Brâncoveanu, merită a fi amintite și o serie de documente secundare, precum ar fi: „Letopisețul cantacuzinesc”, „Letopisețul Țării Moldovei” scris de Nicolae Costin, ori lucrarea intitulată „Istoria oștirii ce s-au făcut asupra Moreei, la anul 7223”, precum și lucrarea „A doua domnie a lui Nicolae Mavrocordat” scrisă de Axinte Uricarul, ori „Letopisețul Țării Moldovei de la Istrate Dabija până la a doua domnie a lui Antioh Cantemir”, ori „Letopisețul Țării Moldovei” scris de către Ion Neculce.

Toate aceste cronici și documente sunt expresia unei societăți aflate într-un proces de transformare socială și politică, generat de preferențele de la nivel european. Toate aceste documente de primă însemnătate creionează imaginea unui domn și a politicii sale din perspectiva contemporanilor săi, viziune tributară intereselor clasei boierești, sau a domnului, după caz. Pornind de la aceste cronici este important să se pună în lumină dimensiunile politicii domnești în decursul sfertului de veac în care vodă Brâncoveanu a fost domnul țării. Prezentul articol caută să sublinieze dimensiunile principale ale acestei politici privite din perspectiva cronicarilor vremii.

Situația socială din Țara Românească la finele secolului al XVII-lea

În Valahia secolului al XVII-lea la baza societății erau moșnenii și deasupra acestora se ridică o clasă formată din boierii mari proprietari de pământ, clasă care a intrat ulterior și în Sfatul Domnesc. Din această clasă superioară era recrutat de regulă domnul, după cum fusese și cazul lui Brâncoveanu. Cronicile trebuiesc puse în relație cu clasele sociale ale căror interese le servesc. În același timp, trebuie amintit că Europa cunoscuse începând cu secolul al XVI-lea o serie de mari prefaceri: Renașterea precum și mișcarea de Reformă protestantă ce iradiase treptat și spre țările române. Pe fondul umanismului occidental ce s-a propagat lent spre Răsărit, vreme de două secole, venind din spre Florența secolului al XVI-lea, acest curent a topit în el și o serie de

influențe dinspre Orientul ortodox și care constituiau filonul cultural tradițional al societății românești. Unii dintre promotorii acestei culturi occidentale rezidau chiar la curtea de la București, facilitând transferul de idei și mentalități de sorginte umanistă, precum: doctorul Pylarino, George Maiota, Ioan Abramio sau Anton Maria del Chiaro, secretar personal al domnului.

Domnitorul Brâncoveanu rămâne fidel Ortodoxiei, cea care îl leagă de elenismul din Orient, mai ales că apropierea fățișă de Occident atragea bănuiala otomanilor că ar avea legături ascunse cu creștinii catolici. Totuși domnul manifestă o deschidere amplă spre curentele de opinie venite din vestul Europei. Elenismul rămâne prioritar, fapt care duce la introducerea învățământului cu predare în limba greacă. Brâncoveanu reorganizează Școala de limbă greacă de la Sf. Sava din București, fapt care a contribuit masiv la răspândirea culturii grecești și a tradiției ortodoxe în spațiul Țării Românești și în afara ei. Aici se vor studia științele după tipicul vremii: filosofie aristotelică, teologie, astronomie, gramatică, patristică etc.

Limba, dar mai ales cultura antică greacă se bucurau de o mare prețuire și în Italia catolică, iar acest fapt îi este adus la cunoștință domnitorului Brâncoveanu de către stolnicul Constantin Cantacuzino, ruda sa, cel care-și face studiile la Veneția și apoi la Padova. Faima lui Brâncoveanu de promotor al culturii grecești depășește repede granițele țării. Pe cale de consecință, o serie de mari patriarhi și mitropoliți ai Orientului vin la curtea lui să găsească sprijin și ajutor pentru bisericile lor. Astfel, vor găsi sprijin la București mai mulți ierarhi și cărturari greci precum: patriarhii Dionisie IV Seroglan, Iacob al Constantinopolului, Gherasim al Alexandriei, Dositei și Hrisant Notaras al Constantinopolului, ori mitropoliți precum: Atanasie de Dristra, Auxentie al Sofiei, Clement de Adrianopol, Maxim de Ierapolis, Neofit de Sevasta, Mitrofan al Nyssei etc. Toate aceste aspecte ne îndreptățesc să considerăm domnia lui Brâncoveanu o monarhie culturală.

Stolnicul erudit Constantin Cantacuzino demonstrează cu argumente științifice de netăgăduit originea latină a poporului român, precum și a limbii sale, pe baza documentelor istorice de la Padova și Veneția pe care le-a consultat personal. Dincolo de meritele sale cărturărești, stolnicul dovedește un caracter puternic, dar și o osti-

litate crescândă față de mai tânărul domn Constantin Brâncoveanu, pe care îl considera ingrat, știut fiind că venirea la tron a acestuia din urmă se datorase și influenței stolnicului. În schimb „Didahiile” mitropolitului Antim Ivireanu au meritul de a proceda la îndreptarea moravurilor societății românești, predicate de la amvonul mitropoliei pe care o păstora cu multă însuflețire. Un alt merit al său este și acela de a fi introdus predica în limba română în biserici, fapt care, treptat, va aduce definitiv limba română în întreg cultul divin. Pe ansamblu se poate afirma că sfertul de secol de domnie al lui Brâncoveanu a fost o perioadă de „Renaștere, în care moștenirea bizantină va interfera cu influențele barocului, prevalând influența italiană”.

Dimensiunile politice ale domniei lui Constantin Brâncoveanu, cel care a domnit vreme de peste 25 de ani sunt două: o dimensiune de politica internă și o altă dimensiune reflectând politica externă.

Pe plan intern Brâncoveanu este foarte preocupat de asigurarea unei relative independențe, sau, mai corect spus, a unei autonomii față de puterile imperiale prin câștigarea bunăvoinței oficialilor otomani bine cunoscuți pentru corupția lor. Această politică presupunea o mare presiune fiscală asupra populației, pentru a asigura banii necesari plății haraciului și a diverselor obligații militare, precum și a „plocoanelor” către demnitarii turci. Pentru plata tuturor acestor datorii, menite să stingă lăcomia turcilor de toate rangurile, domnul a întocmit evidențe stricte publice, dar și secrete. Ecouri ale acestor eforturi ale domnului, răzbat la tot pasul în cronici.

În plan extern întărește constant relațiile cu Moldova și Transilvania, militând pentru o unire prin limbă și cultură, dacă cea politică nu putea fi realizată încă. Față de Moldova adoptă o politică de bună vecinătate și de prietenie, dar este vigilent și caută să anihileze din timp comploturile organizate de boierii munteni sau cei moldoveni împotriva lui la Constantinopol. Amestecul direct al voievodului în treburile curții de la Iași este motivat de ideea că cele două țări române trebuie să adopte o politică externă comună. Evident acest lucru rămâne mai mult la stadiul de deziderat, fiind potrivnice împrejurările istorice. Prin practicarea politicii pungilor de aur reușește să-l numească domn în Moldova pe tânărul Constantin Duca, fiul ex-domnitorului Gheorghe Duca, pe care îl și căsătorește cu una din fiicele sale, Maria.

După moartea Mariei, domnul are o atitudine ostilă față de ginerele său. Acest tânăr domn, Constantin este ctitorul uneia dintre bisericile istorice ale orașului Galați, biserica Mavramol, fostă mănăstire la acea data, la finele secolului al XVII-lea, fiind și sediu al unei școli domnești din urbea de la Dunăre la începutul secolului al XVIII-lea.

Atitudinea domnitorului față de arealul transilvan este mult diferită, deoarece realitățile istorice impun un alt mod de abordare a problemei. Românii sunt amenințați în însăși ființa lor națională, atât pe plan social, cât și spiritual. Biserica suferă tot mai mult din cauza catolicismului și a ideilor promovate de acesta prin intermediul mișcării de uniație, începută prin 1698. Politica lui Brâncoveanu față de românii din Transilvania nu se limitează doar la ridicarea și renovarea de biserici ori mănăstiri; ea este susținută și de multitudinea de cărți religioase și laice tipărite în cele cinci tipografii ale țării care lucrează neîncetat sub îndrumarea lui Antim Ivireanu și care vor cunoaște o amplă difuziune peste Carpați. Aceeași politică de sprijin bisericesc oferă Brâncoveanu și prin refacerea mănăstirii de la poalele munților Făgăraș, ctitorie care îi și poartă numele.

În timpul răscoalei curuților, eveniment la care participă iobagii români, orășenii săraci și membri ai clerului ortodox, domnitorul Constantin Brâncoveanu se află în fața unei noi provocări: ar dori să-i ajute pe ardeleni în lupta lor pentru păstrarea credinței, dar în același timp este dator să mențină relații bune atât cu Poarta Otomană, cât și cu Curtea de la Viena. În mod necesar el va pendula periculos de mult între o politică de neutralitate și una de duplicitate dictată de cursul evenimentelor.

Ultimele decenii ale secolului al XVII-lea aduc în Europa o perioadă de frământări politice, militare și sociale, care afectează direct Țara Românească. Războiul austriaco-otoman și asediul Vienei din 1683 este provocat tocmai de dezechilibrul dintre marile puteri răsăritene și occidentale, atrăgând în sfera lui inclusiv țările române. Trupe din Țara Românească și Moldova participă, fără tragere de inimă la asediul Vienei, alături de turci. După pacea de la Karlovitz din 1699, prin prezența directă a Rusiei în afacerile Europei, ia naștere ceea ce îndeobște este cunoscută ca fiind „problema orientală”. Se urmărește din nou stabilirea unui echilibru politic între puterile

răsăritene, în detrimentul Imperiului Otoman care își limitează puterea în Europa.

În Țara Românească, Brâncoveanu este continuator al politicii de echilibru fragil a predecesorului său Șerban Cantacuzino (1678-1688) în relațiile cu Poarta și Imperiul Habsburgic, dar și cu o anumită deschidere față de Imperiul Țarist. El a intrat în negocieri secrete cu Curtea vieneză precum și cu cea țaristă pentru a configura o alianță antiotomană. Aceste tratative însă ajung să fie cunoscute de către turci care îl demit pe domn și îl vor executa mai târziu, în 1714. Domnul era obligat să ducă o politică ambiguă, pentru a putea evita acuzațiile turcilor și bănuielile acestora, totuși așteptând în secret semnele coagulării unor alianțe antiotomane mai solide. Ținta politicii externe brâncovenești era păstrarea semi-independenței și autonomiei Țării Românești față de Poartă. Sentimentele antiotomane nu pot fi exprimate fățiș. Politica pungilor de aur este cea care putea influența benefic politica marilor demnitari turci în ceea ce privește pe domnul Valahiei și țara lui. Nu omite totuși să se arate credincios și Imperiului Habsburgic, hrănind speranțele antiotomane ale Curții vieneze. Pe de altă parte, Constantin Brâncoveanu este conștient că amenințarea nu vine numai din partea otomanilor, ci și a Habsburgilor, datorită apetitului acestora pentru a anexa teritoriile de peste munți, cum fusese cazul Olteniei. Se vede așadar obligat să ducă o politică de echilibru între cele două mari puteri, dar în același timp și de intimidare a uneia împotriva celeilalte: imperialii să renunțe la ocuparea Țării Românești, fiindcă astfel intră în conflict direct cu otomanii, iar aceștia din urmă, pentru a evita un conflict cu Habsburgii, trebuie să lase voievodului muntean o oarecare autonomie și libertate.

Pe întreg parcursul Evului Mediu, țările române se bucurau de o independență limitată față de Înalta Poartă. Din punctul de vedere al raporturilor juridice ea este garantată prin tratate speciale – *hاتیserifuri*. Traducerea acestui titlu ar fi „carte de jurământ”. Statutul de autonomie nu este totuși o favoare acordată țărilor române de Poartă, și nici un dar al puterilor vecine, ci este, mai curând, rodul unei remarcabile rezistențe anti-otomane de însemnătate europeană. Chiar dacă prin conținutul lor *hاتیserifurile* sunt acte bilaterale care stipulează drepturi și obligații reciproce la nivel înalt, în realitate ele sunt acte

unilaterale emise în cancelaria otomană în numele sultanului, care își exercită în acest mod autoritatea asupra statelor din sfera de influență a imperiului său. Domnitorul Brâncoveanu primește un astfel de hatiserif în 1703, când, în urma întâlniri cu sultanul la Adrianopol, obține domnia pe viață.

În concluzie se poate afirma că domnitorul Constantin Vodă Brâncoveanu instituie un nou mod de a face politică, în condițiile în care țara era înconjurată de mari puteri rivale, care toate doreau să-și extindă supremația asupra Țării Românești, politică ce va fi caracterizată de un anumit realism vizionar ce se manifestă în echilibrarea forțelor masive care se vor exercita în arealul amintit, realism care are ca resurse aurul și talentul diplomatic. În aceste condiții, domnul rămâne loial tradiției ortodoxe până la finalul vieții sale, pecetluind cu sângele său și al membrilor familiei sale un sfert de secol de autonomie a țării sale.